

מִיָּם הַיָּם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 546

שאלות המצויות

טבת תשפ"ה

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

וגם הוא בתוך הציבור ומוציא בזה גם את עצמו, ולכן יצא ידי חובתו ולא צריך לחזור שוב (הגר"י קרליץ זצ"ל).
ויש להוסיף, לפי המבואר במשנ"ב (סי' קכ"ד ס"ק י"ט) דאם מסופק אם יש עשרה שומעים את חזרת השי"ץ, כדאי להתנות שיהא לתפילת נדבה, ע"י שם, א"כ אם באמת התברר לו או יש לו ספק שמא לא היו עשרה שומעים, א"כ יש צד שתחילת השמו"ע היתה רק תפילת נדבה, וא"כ ככה"ג א"א לצאת בזה ידיה, ולכן יש לחזור ולהתפלל שוב ולעשות תנאי שאם לא יצא ידי חובה יהיה בתורת חיוב, ואם כבר יצא ידי חובה יהיה לנדבה.

זימון על הכוס ושכח מעין המאורע

שאלה: בירכו זימון בשלושה על הכוס ובסוף ברכת המזון נזכר הזימון בשכח "רצה" וחייב לחזור על ברכת המזון, מתי ישתה את הכוס, והאם כולם צריכים לחכות עד שיברך פעם שניה?
תשובה: איתא בשו"ע (סי' קפ"ח סעיף טו) שלוש שזימנו יחד ושכחו מעין מאורע, אף צריכים לחזור ולברך ברכת המזון, ידי חובת זימון יצאו, וכל אחד יברך לעצמו, ע"י שם. לפי"ז אפילו אם שכח המזמן "רצה" יצאו כולם ידי חובת זימון ויכול לברך מיד ברכת "הגפון" וישתה מהכוס, ואח"כ יברך פעם שניה.

שינוי צורת האש ע"י הנחה או סילוק סיר מעליו

שאלה:

- א. סיר העומד על הגז ללא כיסוי פח וכד', ורוצה להורידו מהאש וע"י זה גורם שצורת הלהבה תעלה כלפי מעלה, האם זה נחשב מבעיר ואסור לעשות כן בשבת?
 - ב. כמו כן האם מותר בשבת להניח כיסוי על להבת כיריים של גז, או שזה נחשב לכיבוי כיון שגורם שינוי בצורת הלהבה?
- תשובה: התברר עפ"י מומחים ששינוי צורת הלהבה אינה גורמת שינוי בעצם הבעירה אלא רק בצורתה, ולכן הנחה או סילוק סיר מעל הלהבה אינה נחשבת לכיבוי או להבערה (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל מובא בשש"כ פי"ג סעיף ל"ג, הגר"י קרליץ זצ"ל "חוט שני" ח"ב פרק ל"ב ס"ק ב').

הכנסת אוכל בשבת לתנור מוכוה

שאלה:

- א. כיבה את התנור סמוך לשבת, ועדיין הוא חם מאוד, האם מותר להניח שם אוכל בשבת היות שהוא כבוי לגמרי, והרי זה כמו כלי ראשון שלא ע"ג האש, שמותר להניח בתוכו דבר שאין בו חשש ביטול, או שמא כיון שזה מקום שרגיל לאפות שם, הרי"ז כמו ע"ג האש, ואסור משום 'מיחזי כמבשל', ורק מותר לעשות שם חזרה'?
 - ב. פלטה שמלית שכבתה בשבת אחה"צ, האם מותר מיד אח"כ בעודה חמה להניח עליה חלה כדי שתתחמם או שמא אף שאין הפלטה דולקת, יש בזה משום 'מיחזי כמבשל'?
- תשובה: איתא בשו"ע (סי' רנ"ג סעיף א') תנור שהוא גרוף וקטום אסור לכתחילה להניח בתוכו בשבת, אלא מותר רק להחזיר לשם. ומפרש השו"ע: "גרוף, דהיינו שהוציא ממנו כל הגחלים", ומפרש המשנ"ב (סי' ק"ג) מחוץ לכירה (כדעת הרמב"ם שבת פ"ג הל' ו', ושלא כדעת "בעל המאור" שדי לגרוף את הגחלים לצד אחד של התנור), ע"י שם. הרי מבואר שאפילו סולקה האש לגמרי מן התנור, עדיין יש עליו איסור שהייה משום 'מיחזי כמבשל', ואסור.
וכ"כ הרמב"א (שם ס"ה) לענין תנור שרק באופן שכיבה את התנור מערב שבת ומכניס את הקדירה בשבת בבוקר, היות ויש רק מעט הבל יש מתירין להחזיר ללא תנאי חזרה, אבל באופן שנשאר הרבה חום דינו כמו לפני שנכבה האש.

הוצאת פירורים בשבת מבגדו או מזקנו

שאלה: האם מותר בשבת להוציא פירורים מבגדיו או מזקנו, או שמא יש בזה איסור משום בורר?
תשובה: אין זה נחשב לתערובת, וראיה מהא דאיתא בשו"ע (סי' ש"ב) מותר להסיר את הנוצות מן הבגד בשבת, וכן איתא בשו"ע (סי' שט"ז) המפלה בגדיו בשבת וכו' מוללן בידו ולזרקן. וכן מבואר שם שהמפלה ראשו מותר להרגם, ע"י שם. והוא כמו לכלוך בכלים שמותר (הגר"י) ש אלישיב זצ"ל, ב"קובץ תשובות" ח"א תשי"ב, וי"א שהטעם כיון

לע"נ
מרת גילה זהבה בת הגר"י מרדכי וינגרטן ע"ה
נלב"ע כ"ו בכסלו תשפ"ה

התחלפו הציציות בין האחים

שאלה: לכל אחד מן האחים יש ארבע כנפות משלו, מפעם לפעם הם מתחלפים בלי לשים לב, האם אפשר לברך עליה?
תשובה:

מצות ציצית היא רק על כסות שלו, אבל על בגד של אחר לא מקיים מצוה ולא יכול לברך עליה (שו"ע סי' י"ד סעיף ג').
השואל ציצית מחבר, יכול לברך עליה משום שיש אומדנא שכוונתו להקנותו, וכן כוונת הלושב לעשות קנין כשלושבה, ולכתחילה יש לבקש מהמשאיל להקנות לו (משנ"ב שם ס"ק י"א).
אבל בנדי"ד שלא ידע כלל שאין הציצית שלו, אין כוונת המקנה ולא כוונת הקונה, ובדאי אין זה שלו ולא יכול לברך עליה ולא מקיים בה שום מצוה.

ולכן העצה היא שכאשר יש כמה אחים שיש להם ארבע כנפות (באותה מידה) שמצוי שלוקחים זה מזה, שכולם יקנו ביחד את הציציות ויהיו שותפין בכל, ואז תמיד יש להם מצות ציצית וכמבואר בשו"ע (שם סעיף ה').

תפילת תשלומין בשחרית לאחר ד' שעות

שאלה: לא הרגיש טוב והלך לישון בתחילת הלילה לפני תפילת ערבית, ונאנס והתעורר רק למחרת לאחר סוף זמן תפילה לפני חצות, האם יתפלל שחרית וגם תשלומין של ערבית?

תשובה: כתב השו"ע (סי' ק"ח סעיף ג') שתשלומין של מעריב אפשר להתפלל בבוקר עד ד' שעות, אבל לאחר ד' שעות דנוטל רק שכן תפילת רחמי, לא יכול להשלים.

אולם כתב המשנ"ב (סי' ט"ו) בשם "דרך החיים" שכל זה אם עיקר התפילה היתה בתוך ד' שעות, אבל אם גם תפילת שחרית היתה לאחר ד' שעות, צריך להתפלל שתיים כיון שעוסק בתפילה, ע"י שם.
לפי"ז מי שהתעורר רק לאחר ד' שעות צריך להתפלל שחרית וגם תשלומין של מעריב.

אמר "ברוך אתה ד'" ונזכר שטעה

שאלה:

- א. בסיום קריאת התורה טעה העולה ואמר פעם שניה "אשר בחר בנו", ולאחר שאמר "ברוך אתה ד'" של סיום הברכה נזכר, האם ימשיך "אלוקינו מלך העולם" או שיאמר "למדני חוקיך" ויתחיל את הברכה מחדש?
- ב. וכעין זה אם באמצע הקיץ כשהגיע לסוף ברכת אתה חונן וכבר אמר "ברוך אתה ד'", נזכר שאמר "מוריד הגשם" וצריך לחזור לתחילת שמו"ע, האם יכול לנצל את אמירת "ברוך אתה ד'" ולהמשיך את הברכה ולומר "אלוקינו ואלוקי אבותינו..." או צריך לומר "למדני חוקיך", ואח"כ לחזור לתחילת שמו"ע?

תשובה:

- א. אם טעה ואמר פעם שניה "אשר בחר בנו", אם סיים "ברוך אתה ד'" ועדיין לא סיים "נותן התורה" יכול מיד לומר "אלוקינו מלך העולם אשר נתן לנו..." (משנ"ב סי' קל"ט ס"ק ט"ו) היות שזה הכל ענין אחד ויכול להעבירו לברכה הנכונה.
- ב. אבל אם טעה ואמר "מוריד הגשם" ולא נזכר עד שאמר באי"י סיים "למדני חוקיך" ויחזור לראש הברכה ולא עלתה לו לתחילת שמו"ע כיון שהיה על דעת לסיים ברכת "חונן הדעת" או ברכה אחרת שזה ענין אחר לגמרי ("שערי תשובה" סי' קמ"ד ס"ק ו' בשם הריטב"א).

בחזרת השי"ץ נזכר ששכח בתפילת לחש "טל ומטר"

שאלה: באמצע חזרת השי"ץ צעקו לשליח ציבור לומר "טל ומטר" ונזכר שגם בתפילת לחש לא אמר "טל ומטר", האם יצא בחזרת השי"ץ על חיובו האישי לחזור על התפילה, או היות שלא כיוון לכך מתחילה לא יצא?

תשובה: כששליח ציבור חוזר על התפילה הוא מכוון להוציא בזה את כל הציבור משום תקנת חז"ל (ואפילו את אלו שכבר יצאו בעצמם),

לא לשמור על קדושת התליון

שדרכו להתלכלך תמיד ורגיל לנקות שוב ושוב, אינו נחשב כמעשה ברירה אלא כפעולת ניקוי בלבד (הגרש"ז אויערבאך זצ"ל מובא בשו"ת פ"ג ס"ק ז).

אמר "ברוך המבדיל" באמצע סעודה שלישית

שאלה: באמצע סעודה שלישית נכבה הגנרטור לכן אמר "ברוך המבדיל" כדי להדליקו, האם מותר לו להמשיך בסעודתו או שמא נחשב שהשבת כבר יצאה ואסור להמשיך לאכול עד שיבדיל, וכן האם יאמר "רצה" בברכת המזון או שמא כיון שכבר הוציא את השבת אין לאומרו?
תשובה:

- א. אם אמר "ברוך המבדיל בין קודש לחול" תוך כדי הסעודה כדי שיוכל להדליק נר וכדומה, בודאי לא חלה עליו חובת הבדלה ומותר לו לגמור את סעודתו (שעה"צ סי' רצ"ט ס"ק ח').
- ב. לענין אמירת "רצה" בברכת המזון לאחר שאמר "ברוך המבדיל" יש לעיין אם אפשר לאומרו כיון שכבר הוציא את השבת (משנ"ב סי' רס"ג ס"ק ס"ז בשם ה"מגן אברהם").
- ג. ורק אם התפלל מעריב באמצע הסעודה אפשר דחלה עליו חובת הבדלה ואסור לו לאכול עד שיבדיל (משנ"ב ס"ק ב' בשם "מגן אברהם"), וכן לא יזכיר רצה בברכת המזון דמחזי כסתרי אהדדי (משנ"ב ס"ק פ"ח ס"ק ל"ב).

שתיית יין או ויסקי בכוסית של נר חנוכה

שאלה: האם אפשר לשתות יין חזק או ויסקי בכוסיות הזכוכית של נר חנוכה?

יסוד השאלה הוא, היות שכתוב בשו"ע (סי' תרע"ז סעיף ד') הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדיקה עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצותו, ואם נתערב בשמן אחר ואין ששים לבטלו, יש מי שאומר שאין להוסיף עליו כדי לבטלו, ע"י שם, אי"כ נאסרו גם הבליעות, האם מותר להשתמש בכוסיות אלו, או שיש לחוש שהוסיפי יבלע מהשמן האסור היות שהוא חריף.

תשובה: כתב המשנ"ב (שם ס"ק י"ח) דיש פוסקים שסוברים דאם נתן השמן בסתם, הוקצה כל השמן כי לא התנה לכתחילה שלא יאסר אלא כשיעור, ע"י שם. ולפ"ז בנדיד שלא התנה על השמן, לכאורה גם מה שנבלע בכוסית הוקצה למצותו.

אולם י"ל שכל זה בשמן שאולי ידלוק בהמשך הלילה שנכלל עדיין בהקצאתו למצוה, לכן אם לא התנה עליהם יש אוסרים, אבל השמן שנבלע בכוסית, שזה בודאי לא ראוי להדלקה, לכוי"ע אין דעתו להקצות למצוה ולא נאסר כלל (הגרא"ל שטינמן זצ"ל), ואף שאין יודעים מראש מה יבלע, מ"מ בדברנן יש ברירה (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

מלמד מבקש מחברו להחליפו

שאלה: מלמד ב'חידר' מבקש מחברו למלא את מקומו בכתה כדי ללכת לשמחה, ובתמורה בפעם אחרת ימלא מקום חברו בעת הצורך, האם יש בזה נידון של רבית?

תשובה: איתא במשנה (ב"מ ע"ה). ובשו"ע (ו"ד סי' ק"ס סעיף ט"ז) לא יאמר לו נשכ עמי ואעבוד עמך, ע"י שם. היינו אם פעולה שנייה קשה יותר ממלאכה ראשונה, הרי"ז נראה כמו שכר המתנה על שממתין לו, ויש בזה חשש רבית. ולכן:

- א. אם במלאכה השניה יש יותר שעות מהמלאכה הראשונה אסור לסכם עמו, כגון שהוא מלמד שלוש שעות, ובכתה השניה ארבע שעות.
- ב. וכן אם יש בכתה עשרים וחמישה תלמידים ובכתה השניה יש ארבעים תלמידים (אבל אם יש בכתה עשרים וחמישה תלמידים ובשניה יש עשרים ושבעה תלמידים, אין זה משמעותי ומותר).
- ג. וכן אם מחליפם שני סוגי עבודות, כגון, הוא ינקה היום את המדרגות, והשני משלם לו בעבודה כעורך דין, כיון שהעבודה השניה קשה יותר או השכר גבוה יותר, אסור.

תשלום חוב לפני הזמן

שאלה: ראובן לקח הלוואה על סכום 3,000 ₪ והמלווה מבקש שראובן יחזיר 1,000 ₪ לפני הזמן, וכנגד זה את היתרה ישלם חודש מאוחר יותר מהזמן שנקבע, האם יש בזה משום רבית?
תשובה: אם קונה חפץ, ומקדים התשלום לפני הקניה אסור להזויל כנגד זה משום הקדמת מעות אלו נחשב להלוואה, ואסור להטיב כנגד זה משום רבית. אולם כשמקדים תשלום של פירעון חוב, לא נעשתה כאן שום הלוואה, ואין בזה משום רבית.

תשלום קנס על איחור תשלום שכירות

שאלה: האם אפשר לקנוס את השוכר בתוספת תשלום על כל יום שמאחר לשלם, או שיש בזה משום איסור רבית?
תשובה:

- א. חוב שנעשה מחמת הלוואה אסור להוסיף עליה קנס באיחור תשלום, כיון שזה נחשב הערמת רבית (שו"ע ו"ד סי' קע"ז סעיף י"ד).
- ב. חוב שנעשה שלא מחמת הלוואה, כגון מקח או שכירות, מותר באופן חד פעמי להוסיף תשלום כקנס (רמ"א שם), אבל אסור לעשות קנס עבור כל יום או כל חודש ("חוות דעת" סי' קס"ג ס"ק ד')

ולכן כשמאחר את התשלום כמה ימים לאחר ראש חודש, חייב להוסיף את סכום הקנס (ועדיין לאחר שכבר עבר את התאריך אין סיבה שימחר עכשיו לשלם היות שכבר חל הקנס).

- ג. כמו כן מותר להתנות מראש שלאחר גמר שנת השכירות אם עדיין לא שילם את מלוא חובו, על כל יום של איחור ישלם דמי שכירות גבוהים (ואין זה נחשב כאונאה שהרי לא מחייבו להישאר שם ויכול לתבוע איזה מחיר שהוא רוצה).

רבית בביטול מקח

שאלה: קנה מוצר ולאחר שבוע ראה שיש חיסרון במקח, החזיר את המוצר וקיבל את הכסף. נמצא שלמפרע היה כאן כסף הלוואה, האם כשהשתמש במוצר יש בזה משום רבית?
תשובה:

א. כתב השו"ע (ח"מ סי' ר"ב סעיף ט"ו) המוכר קרקע לחברו ואכל פירותיה, ולאחר זמן נראה לו בה מום, אם רצה להחזיר הקרקע לבעלים מחזיר כל הפירות שאכל, ואם היה חצר ודר בו צריך להעלות לו שכר, והטעם כתב ה"לבוש" דאם לא משלם על מה שאכל או השתמש ה"ז כרביבית, כי הכסף שביד המוכר הוא הלוואה, והסמ"ע כתב משום גזל שהשתמש ללא תשלום.

ב. אמנם בזמנינו הרגילות שגם אם נמצא פגם לאחר השימוש הקונה מחזיר והמוכר לא תובע תשלום על מה שהשתמש, ואין בזה משום גזל, וגם לא רביבית כי אין זה משום המתנת מעות' אלא שזה חלק מהשירות ללקוחות שיכולים להשתמש כל זמן שלא נמצא הפגם, שע"י ימשיך לקנות אצלו, וראיה לכך שאפילו משלם עם צ'ק דחוי יכול להשתמש בחפץ בינתיים בחינם עד שנמצא הפגם, אע"פ שנמצא שהשתמש בחינם ללא שום הלוואה.

ג. אם קונים אוכל ונמצא מקולקל, כגון עוגיות או יוגורט לסוגיו, ובתמורה כפיצוי בית החרושת שולח שקית שלימה של כל מיני מגדניות, בזה בודאי אין משום רבית כלל, שהרי הלוואת הכסף היה לבעל החנות, והטבות אלו מקבלים מבית החרושת, נמצא שאין זה רבית מלווה למלווה כלל רק מאדם שלישי, ומותר.

רבית בהחזרת מוצר

שאלה: יש חוק שכל מי שקנה חפץ יש לו זכות לבטל את המקח עד שבועיים מהקניה, האם השימוש במוצר בינתיים יש בזה משום רבית?

תשובה: בכמה ארצות יש חוק שכשמחזירים מוצר מחזירים לו רק תשעים וחמישה אחוזים מהכסף ששילם, נמצא שאותם חמישה אחוזים ששילם הם תשלום על שימוש החפץ ואין כאן רבית כלל. וגם במקומות שמחזירים את כל התשלום אין בזה משום רבית, כנ"ל בביטול מקח, כי אין זה משום המתנת מעות', וראיה שגם אם משלם עם צ'ק דחוי יכול להחזיר את המוצר, אע"פ שלא נתן בינתיים שום כסף.

קבע מזוזה והשכיר החדר לעכו"ם

שאלה: קבע מזוזה בביתו ואח"כ השכיר לעכו"ם, כשכלו ימי השכירות, האם אפשר להשאיר את המזוזה או יש בזה משום 'תעשה ולא מן העשוי', כיון שהיה זמן שהדירה היתה פטורה ממזוזה? וכן מצוי לפני פסח שמשכירים חדר עם חמץ לגוי למשך ימי הפסח, האם צריך לחזור ולקבוע שם מזוזה כיון שהיה פטור בתקופה זו מחיוב מזוזה ויש בזה 'תעשה ולא מן העשוי'?

תשובה: כיון שבשעת קביעת המזוזה היא היתה כשרה אף שנפסלה באמצע הרי זה נעשה בכשרות ונפטר ושוב הוכשר, ואין בו משום 'תעשה ולא מן העשוי' (ע"י "פתחי תשובה" ו"ד סי' רפ"ו ס"ק י"ג, ו"שערי תשובה" סי' תרכ"ו ובמשנ"ב שם ס"ק י"ט וס"ק כ"א). טעם נוסף לענין חדר שהושכר לגוי לפני פסח, כיון שכותבים בשטר מכירת חמץ שיהיה לבעה"ב זכות לדריסת רגל, נשאר לבעה"ב זכות בחדר ולא נפטר כלל מהמזוזה.

פדיון הבן לתינוק באינקובטור

שאלה: תינוק שנולד לפני זמנו ונמצא באינקובטור, מתי פודים אותו?

תשובה: זמן פדיון הבן הוא שלושים יום לאחר הלידה, וא"כ אפילו אם נמצא בתוך אינקובטור (והרופאים אומרים שהוא בר קיימא בס"ד), הרי עברו שלושים יום ויש לפדותו בברכה (הגר"נ קרליץ זצ"ל), ואין חיוב לבוא לבית החולים לפדות על יד התינוק, אלא יכול לפדות בבית או באולם בלי התינוק.

חידה:

מתי אומרים אותו שיר של יום למשך 3 ימים רצופים (לפי הגר"א ומנהג ארץ ישראל)?

תשובה לחידה מגילון 545

חידה: מתי נותנים עליה לכתחילה למי שאכל כרגיל בתענית?
תשובה: אם בטעות העלו כהן שלא צם, ויש שם רק לוי אחד שגם הוא לא צם, צריך להעלות את הלוי לעליית "שני" (שו"ת רע"א ח"ב תש' א).